

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2020 - Sayı / Issue: 50
Sayfa/Page: 487-502
ISSN: 1302-6879

Helal Turizm: Teorik Bir İnceleme* Halal Tourism: A Theoretical Investigation

- Abdurrahman ÇALIK*
- Abdülhamid ADAM**

* Dr.Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Van/Türkiye. Asst. Prof., Van Yuzuncu Yil University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business, Van/Turkey. acalik@yyu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-2829-0073

**Doktora Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Van/Türkiye. Phd Student, Van Yüzüncü Yıl University, Institute of Social Sciences, Department of Business, Van/Turkey. yarabbim31052015@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9081-0039

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received:
13/04/2020
Kabul Tarihi / Date Accepted:
02/12/2020
Yayın Tarihi / Date Published:
31/12/2020

Atrf: Çalık, A. & Adam, A. (2020). Helal Turizm: Teorik Bir İnceleme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 50, 487-502

Citation: Çalık, A. & Adam, A. (2020). Halal Tourism: A Theoretical Investigation. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 50, 487-502

Öz

Yaşadığımız çağda Müslümanların çoğu iş, öğrenim, sağlık, dinlenme, kültür ve dinî tören amaçlı seyahatlere, gezilere katılmaktadır. Müslümanlar seyahatlerini İslam dinin öğretilerine dayanarak gerçekleştirmek istemektedirler. Dünya genelinde Müslüman halkın sayısı artması ve Müslüman halkının artan satın alma güçleri ile beraber, turizm ve seyahat sektöründeki yerleri de değişiklik göstermeyi başlamıştır. Bu değişiklikler turizme önem veren ülkelerinin dikkatini çekmiştir. İslam dininin Müslümanları seyahat etmeye ve geziye çıkmayı destekleyen, teşvik eden bir din olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, dünya çapında İslam dinine tabi olan 1.6 milyardan fazla insan olduğu göz önüne alındığında, İslam'a uygun olan Helal turizm kavramını geliştirmeye duyulan ilgi son derece önemlidir. Son yıllarda helal turizm kavramının tüm dünyada ve Türkiye'de ehemmiyetinin artmış olduğu görülmektedir. Bu araştırma, Helal turizm kavramını, Kuran-ı Kerim ve Hadisler ışığında ele almayı, Helal turizmin dünyada ve Türkiye'de ehemmiyetini incelemeyi amaçlamaktadır. Yapılan bu çalışma ile son yıllarda İslami finansal sistemde meydana gelen gelişmeler ile büyüme hızı artan helal turizm kavramının önemi açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, turizm, helal turizm.

* Bu çalışma, 4-6 Nisan 2019 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen 2. Uluslararası Helal Turizm Kongresi'nde sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

Abstract

In the age we live, most Muslims travel and trip for many different reasons such as work, education, health, pleasure, culture, and religious ceremony. They want to make their travels based on the teachings of Islam. Along with the increasing number of Muslims worldwide and the increasing purchasing power of the Muslims, their place in the tourism and travel industry has started to change. These changes have attracted the attention of countries that attach importance to tourism. It is seen that Islam is a religion that supports and encourages all Muslims to travel. In addition, given that there are more than 1.6 billion people worldwide subject to the religion of Islam, are interested in developing the concept of Halal tourism, suitable for Islam, which is extremely important. In recent years, it has been noticed that the importance of halal tourism has increased all over the world including Turkey. This study aims to examine the importance of halal tourism all over the World including Turkey according to the teachings of the Holy Quran and hadiths. With this study, it is tried to explain the importance of the concept of halal tourism, whose growth rate has increased with the developments in the Islamic financial system in recent years.

Keywords: Religion, tourism, halal tourism.

Giriş

Helal turizm kavramının günümüzde ehemmiyeti artmaktadır. Müslüman tüketicilerin İslam dinine uygun olan mal, ürün ve hizmet tüketimindeki hassasiyetlerinin çağımızda daha da artmıştır (Jafari ve Scott, 2014). Başka bir deyişle Müslümanların gereksinimlerini karşılamaya yönelik olarak sunulan mal, ürün ve hizmetlerden helal olanların seçilmesi konusunda farkındalıkları artmıştır (Battour vd., 2017).

Dünyada insan hareketliği araştırıldığında Müslümanların dini (Umre, Hac) veya başka nedenlerle (dinlenme, tıbbi tedavi, bilgi edinme vb.) hareketlilikleri azımsanamayacak kadar fazladır. Bu süreçte bir Müslüman için turizmde dini açıdan izin verilen ve kabul edilebilir ürünler olması lüzumluluğu çevresinde inşa edilmiş olan helal turizm konseptinin (Battour ve Ismail, 2016) bir hizmet sunumu olarak öne çıkarılması ve turizmde yerini alması gerekmektedir. Bu çalışma ile Helal turizm kavramını, Kuran-ı Kerim ve Hadisler göre Helal turizm, Helal turizmin dünyada ve Türkiye’de önemini incelemeyi amaçlamaktadır.

İslam Dini ve Turizm İlişkisi

Kişi ve toplum yaşamını tasarlayan ve sosyal hayatın iç dinamiklerini oluşturan İslam inancı, kişinin yaşantısında ehemmiyetli bir işlev görmektedir. Sosyologların çalışmalarına göre hayatın tüm dönemlerindeki dini deneyim kişinin yaşantısını ve vereceği kararları

etkilemektedir (Pamukçu, 2017). Bu bakımdan her alanda varlığını hissettiren din olgusu özellikle toplumun düşünce dünyasında, hareketlerinde ve tavırlarında ehemmiyetli bir tesire sahiptir (Walter, 2005). Bu tesir hiç kuşkusuz kişinin seyahat etme kararına da yansımaktadır (Pamukçu, 2017). İnsanlar seyahat etmeye, kendi zamanlarından önce neler olduğunu düşünmeye ve dolayısıyla hayatlarına deneyim ve bilgi katmaya arzuludurlar. İslamiyet'te Müslümanlar ibadet ve Allaha teslimiyet, deneyim, bilgi edinmek ve eğitim görmek gibi birçok belirli amaçlar için gezi yapmaktadırlar. Ayrıca ticari işlerini geliştirmek, arkadaşlar ve aileyle dinlenmek veya diplomatik ya da ticari hedeflerine erişmek için de seyahat edebilirler (Zulfikli vd., 2011).

Diyanet İşleri Başkanlığına, İslam dinine tabi plan Müslümanların tatile çıkması caiz midir? sorusu sorulmuş ve şu cevap alınmıştır. “İslam dini fitrata uygun ve yakın olduğu ve dinlenmenin ve mola almanın de insanın fitri bir gereksinimi olduğu gerçeğini göz önüne aldığımızda İslam dinin tabi olan herkesin tatile çıkıp beden ve ruhen dinlenmeleri gerek psikolojik gerekse fizyolojik açıdan bir gereklilik haline gelebilir.” cevabı alınmıştır (Pamukçu, 2017). Yalnız bu vaziyet tatil için gayri meşru şeylerin de caiz olacağı anlamına gelmemektedir (Batman ve Arpacı, 2016). Diyanet İşleri Başkanlığının da belirttiği üzere seyahat, İslam dinin kaideleri çerçevesinde yapıldığı haliyle meşrudur ve İslami kaynaklarda yaşamın bir parçası olarak gösterilmektedir. Seyahatin ve gezinin amacı daha çok ilim öğrenmek, öğretmek ve ticaret yapmak gibi kişiye manevi ve maddi katkı sunan hareketleri icra etmek olsa da çağdaş dünyada kavramın içeriği ve kapsamı genişlemiştir. Dinlenme ve eğlence amaçlı seyahat ve gezi çıkması da içine alarak gelişmiştir (Doğan, 2011).

Helal Turizm Kavramı

Öznesi insan olan turizm vakasında, özellikle destinasyon tercihi mevzusunda dini inanışların belirleyici olduğu vurgulanmaktadır (Collins ve Tisdell, 2002). Bu anlamda 2000'li senelerden sonra gelişmeye ve büyümeye başlamış olan Müslüman turist arzı, günümüzde helal turizm pazarının doğmasına neden olmuştur. Helal ve turizm kavramlarının toplanmasının esas nedeni, bu konseptin arz yönlü gelişim göstermesidir. Gerek milli gerekse de uluslararası yazında helal turizm kavramı ile İslami turizm, muhafazakâr turizm ve Müslüman dostu turizm tanımlamaları olarak karşılaşılmaktadır (Sarıipek, 2018). Helal turizm, turizm etkinlik ve

ürünlerinin helal ulaşım, helal yiyecek ve helal konseptli oteller bağlamında şemsiye kavram olarak tanımlanmıştır (Mansouri, 2014).

Shakiry Mohsin, Ramli, ve Alkhulayfi (2016) helal turizmi, turistik ürün ve hizmetlerin dini öğretiler çerçevesinde Müslüman turistlerin gereksinimlerini karşılama olarak tanımlamışlardır. Başka bir tanıma göre ise, İslami kaidelere göre ürün geliştirme ve pazarlama eylemlerinin, Müslümanlara yönelik dini motivasyonlarla tasarlanması ve yönetilmesidir (Henderson, 2010). El-Gohary (2016) ise, helal turizmin İslami turizminden farklılaştığını, İslami turizmin Müslümanlar için bir kalıp iken, helal turizmin anlamının daha değişik olduğunu, hitap edeceği pazarın ise yalnızca Müslümanlar değil, aynı zamanda değişik dinlere mensup kişiler için de olacağını belirtmiştir. (Sarıpek, 2018).

Helal tanımında bulunan dini kaidelere ters bulunmayan, yasaklanmamış olan, haram olmayan ifadelerin turizm tarifi ile beraber düşünülmesi ile helal turizm tanımlamalarına ulaşılabilir. Yaygın benimsenen tarifi ile turizm: kar elde etme hedefine yönelik olmadan ve devamlı yerleşmemek şartı ile yabancıların sürekli yaşadıkları yerlerin dışına yaptıkları seyahatleri, gezileri ve orada konaklamaları neticesinde ortaya çıkan vaka ve ilişkilerin bütünüdür (Batman, 2015). Bu anlamda Arpacı ve Batman (2015) helal turizmi: konaklamalardan doğan ihtiyaçların İslam dinin kaide ve inançlara uygun bir üslupla giderilmesi ve karşılanması ile ilgili etkinliklerdir şeklinde tanımlamışlardır.(Sarıpek, 2018).

Milli ve uluslararası yazında helal turizmin bir turizm çeşidi olarak tanımlandığı görülmektedir (Pavlova, 2011). Shakiry (2006), helal turizm değerlendirmesinde, helal turizmin inanç turizmi olarak idrak edilmesinden çok, turizmin İslama karşı olmayan tüm çeşitleriyle alakalı olduğunu savunmuştur. Nitekim, Arpacı ve Batman (2015) helal turizmin bir turizm çeşidi olmaktan çok bir anlayış olarak ifade edilmesi ve turizmin bütün çeşitlerinin bu anlayış ile yapılabileceğini ifade etmişlerdir. Bu anlamda helal turizm konsepti, turistlerin gündelik ibadetlerini gerçekleştirebilecekleri ortamın sağlandığı ve İslam'a göre yasak olmayan turizmin tüm çeşitlerinden yararlandırıldığı bir konsept olarak değerlendirilebilir. (Sarıpek, 2018).

Kur'an Kerim Perspektifinden Helal Turizm

Turizmin dini ve manevi içeriği kapsamında; hac turizmin itici gücü ve esas yaklaşımı olarak görülmekte ve çağımızda turizmin en önemli esasını oluşturmaktadır. İslam dinine tabi olan Müslümanların her gün yaptıkları etkinliklerini etkilemekte ve doğal olarak gezi ve seyahat seçimlerine de yön vermekte Üstelik bir hedefi seçim

etmesinde esas isteklendirme öge olarak nitelendirilmektedir (Jafari ve Scott, 2014; Dinçer ve Bayram, 2017).

Allah teala'nın rızası için yapılan geziler ve seyahatler, yalnızca mukaddes yerlere yapılan gezileri ve seyahatleri içermemekte, Allah teala'nın yasak ve emirlerine istinaden gezi ve seyahat edilebilecek hedefleri ve yapılabilecek etkinlikleri de kapsamaktadır. Mevzuuyla alakalı Kuran-ı Kerimde şöyle buyrulmaktadır De ki: "Yeryüzünde gezip dolaşın da ilk yaratışın nasıl olduğuna bakın. Sonra Allah, son yaratılışı da aynı şekilde yapacaktır. Allah, Her Şeye Güç Yetirendir." (Ankebut, 29/20)

Kuran-ı Kerim'de buyrulduğu üzere; turizm olayının ehemmiyetli unsurlarından biri olan seyahat konseptini Allah teala'nın yasak ve emirlerine istinaden gerçekleştirmenin mümkün olabilmektedir (Dinçer ve Bayram, 2017). Seyahat ve gezilerde turistlerin seçim yaptığı yiyecek-içecek işletmeleri, otel işletmeleri ve eğlendirilen etkinlikleri gibi faktörlerinin benzer bir bakış açısıyla seçilmesi ve bu doğrultuda hizmetlerin hazırlanmasını ifade etmektedir. (Dinçer ve Bayram, 2017). Helal turizm mallarının, ürünlerinin, hizmetlerinin ve etkinliklerinin İslam dinine uygun ve Helal olabilmesi için Helal kriterlere, İslami öğretilere ve İslam hukukuna tamsal bir ilişkililik gerekmektedir (El-Gohary, 2016). Allah teala elverişli gördüğü biçimde dünya nimetlerinden yararlanmayı farklılaştıran ve kendilerince elverişli görülen biçimde değiştirenlere yönelik Kuran-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur; "Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı iyi ve güzel şeyleri haram saymayın, sınırı da aşmayın. Allah sınırı aşanları sevmez. Allah'ın size verdiği helal ve temiz rızıklardan yiyin ve iman etmiş olduğunuz Allah'ın yasaklarından sakının." (Maide 5/87-88).

Helal turizm hizmeti takdim eden kurumlar işletmeler ve kuruluşların karlarını helal yöntem ile elde etmeleri, faize başvurmamaları, istihdam ettikleri elemanın emeğinin karşılığını ödemeleri, alışverişlerini İslam dinini uygun görülen biçimde gerçekleştirmeleri; helal turizm malının, ürününü ve hizmetinin talep eden İslam dinine tabi Müslüman tüketicilerin çoğu seçiminde tesirli bir faktördür. Bu konuyla alakalı Kuran-ı Kerimde şöyle buyrulmaktadır; Faiz yiyenler ancak şeytanın çarparak sersemlettiği kimse gibi kalkarlar. Bunun sebebi onların, "Alım satım da ancak faiz gibidir" demeleridir. Halbuki Allah alım satımı helal, faizi ise haram kılmıştır. Artık kime Allah'tan bir öğüt erişir de faizciliği bırakırsa geçmişte yaptığı kendisine aittir, işi de Allah'a kalmıştır. Kim de yine faizciliğe dönerse işte bunlar orada devamlı kalmak üzere cehennemliklerdir. (Bakara 2/275).

Geçen Ayetlerden görüldüğü gibi Kuran-ı Kerimde kişilerin turizm yoluyla seyahat etmesi, öğrenmesi ve kendini geliştirmesi mümkündür. Bu süreçte istihdam edilen tüm hizmet, mal ve ürünlerin İslam dininin yasak ve emirlerince yerine getirilmesi gerektiği söylenebilir. (Dinçer ve Bayram, 2017).

Hz. Muhammed'in (S.A.V.) Hadisleri Perspektifinden Helal Turizm

İslam dininde seyahat ve turizme yönelik teşvik etme, cezp etme ve cesaretlendirme söz konusudur (Dinçer ve Bayram, 2017). Hazreti Muhammed (S.A.V.) geziye ve seyahate çıkanların bir sürü muhtelif sıkıntılar ve zorluklarla karşılaşacağını yalnız büyük bir erdem ve bilgelik gerektiren turizm olayının Allah için ve onun belirlediği sınırları aşmadan olduğu sürece Allah tealaya yönelteceğini anlamına gelmiştir. Mevzuuyla alakalı Hazreti Muhammed (S.A.V.) şöyle buyurmuştur; " Ameller (başka değil) ancak niyetlere göredir; herkesin niyeti ne ise eline geçecek odur. Kimin hicreti, Allah ve Resulü (rızası ve hoşnutlukları) için ise, onun hicreti Allah ve Resulü'ne müteveccih sayılır. Kim de nail olacağı bir dünya veya nikahlanacağı bir kadından ötürü hicret etmişse, onun hicreti de hedeflediği şeye göredir."¹ (Samori vd., 2016)

İslam dininin müsamahakâr ve anlayışlı yaklaşımı, diğer dinlere inanan ve iman edenlerin İslam dininde buluşması, önemli bilgilerin ve tecrübelerin seyahat ve gezi ile elde edilmesi benzer nedenler turizmi İslam dininde yerini tepeye taşımaktadır. Allah tealanın yarattığı her şeyi ve insanların icat ettikleri tüm güzellikleri hissedebilmeyi, dokunmayı ve görebilmeyi mümkün hala getiren turizm, Allah'ın yasak ve emirlerine itaat edildiği sürece inananlarca namaz kılma, dua etme ve diğer ibadetlere yönelebilenin de etkili bir görevi olarak gösterebilmektedir. (Dinçer ve Bayram, 2017).

Haram ve helal konusu ile ilgili bir sürü Hazreti Muhammed'in (S.A.V.) hadisleri bulunmaktadır. Helal konsept otel, Helal yiyecek-içecek işletmeleri, Helal ulaşımı, Helal finansı, Helal eğlence ve Helal seyahat acentesi helal turizmin ehemmiyetli bileşenlerini oluşturmaktadır. Hazreti Muhammed (S.A.V.) yiyecek-içecek ile ilgilide helal ve harama yönelik şöyle buyurmaktadır; "Helal olan şeyler belli, haram olan şeyler bellidir. Bu ikisi arasında, birçok kimsenin bilmediği şüpheli hususlar vardır. Kim şüpheli şeylerden sakınırsa, dinini ve ırzını korumuş olur. Kim de şüphelileri işlerse,

¹ <https://sorularlaislamiyet.com/ameller-niyetlere-goredir-hadisini-nasil-anlamaliyiz> (Erişim Tarihi; 8.11.2019); <http://www.enfal.de/hadisler/niyyet.htm> Erişim Tarihi: 8.11.2019)

zamanla harama düşer. Aynen sürüsünü başkasına ait bir arazinin etrafında otlatan çoban gibi ki, onun bu araziye girme tehlikesi vardır. Dikkat edin! Her sultanın girilmesi yasak bir arazisi vardır. Unutmayın ki, Allah'ın yasak arazisi de haram kıldığı şeylerdir. Şunu iyi bilin ki, insan vücudunda küçücük bir et parçası vardır. Eğer bu salih olursa, bütün vücut salih olur. Eğer o bozulursa, bütün vücut bozulur. İşte bu et parçası kalptir.”² (Köseoğlu, 2014)

Helal Turizmin Dünyada ve Türkiye’de Yeri Ve Önemi

Dinamik yapıda olan turizm, insanların sürekli değişen isteklerine ve gereksinimlerine ilişkili olarak çeşitlenmekte (Albayrak, 2013). Helal kaide ve esaslarına istinaden elde edilen paranın aynı şekilde helal kaide ve esaslarına göre harcanmasını arzulayan İslam dini inananlarına seyahat, gezi ve konaklama arzularını karşılarken İslam dini kaidelerinin ve esaslarının içerisinde kalmalarını emretmiştir (Terzi ve Altunışık, 2016; Boğan, Batman ve Sarıışık, 2016). Bu sebepten dolayı İslam dinine tabi Müslüman turistlerin turizm ve seyahat etkinlerin gerçekleştirirken İslam dini kaideleri ve esasları çerçevesinde mal, hizmet ve ürün üretilmesi, Helal turizm anlamı, kavramının ve kapsamı gelişmesine ve büyümesine imkân sağlamıştır (Akyol ve Kılınç, 2014; Arpacı ve Batman, 2015; Olcay vd., 2017).

Bununla beraber İslam dinine tabi Müslüman turistler için yalnız standartların bir kısmı yeterli olmayacağı için helal yiyecek ve içecek olması, havuz, savuna ve Selus Per Aqua “Su ile Gelen Sağlık” etkinliklerinin bay ve bayan için ayrı olması gerekmektedir. Lokantalar da aile için bölümleri ayrı olması, lavaboların, banyoların ve odaların kible ile yüzleşmemesi ve onun benzeri tüm etkinliklerin ve imkânların İslami kaideler ve esaslara istinaden uyulması gerekmektedir (Tekin, 2014; Battour ve İsmail, 2016; Olcay vd., 2017).

Dünyanı genelinde yaklaşık 1,6 milyar insanın İslam dinine inanan ve tabi olanlar olduğu göz önünde bulundurarak helal turizm piyasanın dünya turizm piyasasındaki oldukça yüksek bir potansiyele sahip olduğu görülmektedir (Tekin, 2014; Oflaz, 2015). Ayrıca helal turizmin senelik büyüme oranı yaklaşık 4.8 iken, küresel turizm pazarının senelik büyüme yaklaşık 3.8 olduğu görülmektedir (Arpacı vd., 2015). Bu yönde turizmin ülkelerin iktisadi büyümesine, gelişmesine ve refah seviyesi yükselmesine yaptığı katkı göz önünde

² <https://www.islamveihsan.com/supheli-seyler-ve-haramlar.html> (Erişim Tarihi: 13.11.2019)

bulundurarak, ülkelerin var olan turizm piyasasına alternatif bir turizm çeşidi olarak helal turizme yönelmeleri ülkelerin iktisadını büyümesi ve gelişmesi yönünde daha fazla katma değer temin edeceği görülmektedir (İçöz, 2005; Çelik Uğuz, 2011). Son senelerde yaygınlık gösteren alternatif turizm çeşitleri ülkelerin bu turizm çeşitlerine yönelmesini temin etmiştir (İslamoğlu vd., 2014; Olcay vd., 2017).

Son senelerde Malezya'nın uyguladığı turizm siyasetleri ve uygulamaları sayesinde helal turizm piyasasında en fazla hisse sahip olan ülke haline gelmiştir. Malezya'nın birinci sırada geldiği için Türkiye ikinci, Birleşik Arap Emirlikleri üçüncü, Singapur dördüncü ve Rusya beşinci sırada yer almaktadır (Demirkol ve Oktay, 2004; Tekin, 2014). Türkiye helal turizmin büyümesi, gelişmesi ve popüler hala gelmesi açısından haiz olduğu doğal güzellikler, kültürel miras, coğrafi konum, turizm deneyimi, senelik karşıladığı turist sayısı ve sektörel alt yapı şartları gibi etkenler göz önünde alındığında helal turizm piyasasındaki rakiplerine nazaran daha avantajlı bir duruma sahiptir (Özdemir, 2012; Boğan vd., 2016). Bununla birlikte turizmin Türkiye iktisadında mekân ve ehemmiyeti göz önünde bulundurarak helal turizm İslam dinine tabi olan Türkiye turizmi açısından turizmin çeşitlenmesine imkân sağlayacaktır. Helal turizmin büyümesi ve popüler hala gelmesi ile Türkiye hem var olan iç turizm piyasasının değerlendirip katılımının çoğalması hem de dünyanın genelinde 1,6 milyar nüfusa sahip Müslüman piyasanın gereksinimlerinin karşılanmasına ve elde edilen kazancı çoğaltarak alternatif turizm piyasası oluşmasına imkân sağlayacaktır (Aktaş, 2005; Gülbahar, 2009; Kızılgöl ve Erbaykal, 2008; Olcay vd., 2017).

Helal Turizmin Esas Faaliyet Alanları

Helal turizm başlangıçta helal ürünler ve mallar, helal hizmetler, helal finans, helal market ve son olarak konaklama gereksinimine yönelik hizmet sunan kurumlar işletmeler ve kuruluşlar helal alanda yerini almıştır. Çağımızda ise, helal eğlence helal turlar, helal seyahat, helal ulaşım ve helal yiyecek ve içecek ve son olarak turizm sektöründen doğrudan faydalanan kurumlar işletmeler ve kuruluşlar da katılmıştır. (Zulkifli vd., 2011; Sadıncı vd. 2017).

1. Helal Otel

İslam dinine tabi Müslüman kişilerin seyahat ve gezileri esnasında gereksinimlerini karşılamak için helal hizmet, ürün ve mallar sunan konaklama kurumları işletmeler ve kuruluşlarıdır. Bu otellerde hem içecekler ve yiyecekleri hem de otellerin tüm diğer

hizmetleri ve ürünleri de İslam dinin esaslara ve kaidelere uygun olması gerekmektedir (Zulkifli vd., 2011).

Birçok araştırmacı ve yazarlar tarafından helal otel kavramında yer alması gerekli olan hizmetler ve ürünler aşağıda belirtilen şekilde tanımlanmıştır (El-Gohary, 2016; Henderson, 2010; Rosenburg ve Choufany, 2009; Özleyen ve Tepeci, 2017).

- Konaklama kuruluşlarında helal içecek ve yiyecek hizmeti takdim edilmesi,
- Konaklama kuruluşlarında alkol içeren içeceklerin hizmetinin takdim edilmemesi,
- Konaklama kuruluşlarında domuz eti içeren yemeklerin hizmetinin takdim edilmemesi,
- Konaklama kuruluşlarda çalışmakta olan elemanın çoğu zaman Müslüman olması,
- Katlarda mescitlerin bulunması,
- Her odada seccade, Kuran kerim ve tespih takdim edilmesi,
- Odalarda kible cihetini izah eden işaretler olması,
- Bayan ve erkekler göre katların ayarlanması,
- Konaklama kuruluşlar ve Odalardaki tuvaletlerin ve banyoların yönlerinin kibleye göre tertip edilmesi,
- Tuvaletler ve banyolarda taharet musluklarının bulunması,
- İslami esaslara ve kaidelere uygun bütçe ve harcama yapılması,
- Bay ve bayanlar için fitness salonları, Selus Per Aqua “Su ile Gelen Sağlık” ve yüzme havuzu ayrı olması,
- Bayan ziyaretçiler için ayrılan yerlerde bayan personel istihdam edilmesi,
- Bay ziyaretçiler için ayrılan yerlerde bay elaman istihdam edilmesi,
- Otellerin finans siyasetinin İslami esaslar ve kaidelerine göre tertip edilmesi,
- Otellerin İslam dinin talimatlarına uyması ve zekât verilmesi,
- Otel elamanlarının İslami kaidelere ve esaslara istinaden giyinmesi,
- İslami esaslara ve kaidelere istinaden eğlence hizmetlerinin düzenlemesi,
- Otellerde kalan konuklar ve çalışanlar İslami esaslara ve kaidelere göre giyinmesi,
- Otellerin banyolarında, lavabolarında ve odalarında bulunan malzemelerinin alkol içermemesidir.

2. Helal İçecek ve Yiyecek İşletmeleri

Lokanta yemek listesinde etli yemeklerde kullanılan etlerin İslami esas ve kaidelere uygun şekilde kesiminin gerçekleştirilmesi ve tüm içeceklerin ve yiyeceklerin bileşenlerindeki ürün ve malların helal

kaidelere ve esaslara istinaden olması gerekmektedir (Zulkifli vd., 2011; Riaz, 2007: 192). Lokantalar içecek ve yiyecek listesinde alkol içeren ürünler bulunmamalıdır. Bununla beraber müşterilerin namaz vakitlerinde ibadetlerini kolayca gerçekleştirmeleri için ayrı bir bölüm oluşturmaları müşteri memnuniyetleri ve sadakatlerinin artmasını sağlar (Tekin, 2013; Akyol ve Kılınç, 2014; Özleyen ve Tepeci, 2017).

3. Helal Ulaşım

Özelikle uzak yerlere ulaşım ve taşıma hizmeti sağlamakta olan helal ulaşım işletmelerinde, içecek ve yiyeceklerin helal olması, namaz vaktinde namaz kılmak isteyen yolculara ibadet yerleri temin edilmesi, bekar bayan ve bayların yolculuk yaparken yan yana oturtulmamasına özen göstermelidir, Helal ulaşım, ara sıra helal hava yolları olarak da isimlendirilmektedir (Zulkifli vd., 2011; Sandıkcı vd., 2017).

Çağımızda hava yolları işletmeleri İslam dinin esaslarına ve kaidelerine dayanan helal standartlara önemsemeye başlamıştır. Bu konuyla alakalı Japonya'nın Kansai havalimanında namaz kılmak ve ibadet yapmak isteyen yolcular için 3 ibadet yeri bulunmaktadır. Bu yerler İslam dinine tabi Müslüman yolcular için 24 saat açık tutulmakta ve kible yönünü gösteren işaretler bulunmaktadır. Kansai havalimanında 5 lokanta Müslümanlar için helal içecek, yiyecek ve alkol içermeyen menü sunmaktadır. Bu lokantaların 3 tanesi helal içecek ve yiyecek belgesine sahiptir. Ayrıca birkaç hava yolları umre ve hac yolculuklarında Müslüman yolcularına helal havacılık hizmetleri temin etmektedir. Örneğin helal içecek ve yiyecek bulunması, koltuklarda Kuran kerim bulunması ve bay ve bayanları göre uçak koltuklarının ayarlanmasıdır (Battour ve İsmail, 2015; Özleyen ve Tepeci, 2017).

4. Helal Finans

İslami finasta faiz gayrimeşru ve yasaktır. Zira faizden kazanç sağlamak yasadışı gelir olarak kabul edilmektedir. Ayrıca İslami finans sisteminde zarar ve kar durumlarında kurumlar işletmeler ve kuruluşlar da bulunan tüm taraflar tarafından paylaşılması beklenmektedir. Bununla birlikte İslami finans tekafül ismi verilen İslami sigorta hizmetini de içermektedir. İslami sigorta kavramı, iki cihetten oluşan ve birinin diğerini öngörülme risklerden korumasını temin eden kontrattır (Zulkifli vd., 2011; Tekbaş, 2013; Özleyen ve Tepeci, 2017).

Helal kavramlı hizmet sunan kurumlarda Helal finans sisteminin bu esaslar ve kaidelerine göre finansal siyasetlerini ayarlamalıdır. İslami kaide ve esaslara göre bankacılık etkinliklerini yürüten kurumlar otellere İslama uygun finansal yardımlar sağlayabilmektedir (Battour vd., 2010; Razalli vd., 2012; Oflaz, 2015).

5. Helal Eğlence

Helal turizm kavramında hizmet sunan kuruluşların, eğlence ve eğlenme faaliyetlerini de İslami kaideler ve esaslara istinaden ayarlaması gerekmektedir. Örnek olarak Helal otellerde gece kulübü ve kumarhane gibi İslami kaidelere ve esaslara aykırı eğlence ve eğlenme hizmetleri sunulmamalıdır (Tekin, 2013; Özleyen ve Tepeci, 2017).

6. Helal Seyahat Acentesi

Helal seyahat acenteleri çoğunlukla helal hizmet sunan lokantalar tercih etmektedir. İslam dinine tabi Müslüman rehberlerle çalışmayı tercih etmektedir. Tur planlamaları yapılırken Müslümanların namaz saatlerine göre ayarlamaktadır. Cami turlar ve İslami eski ve tarihi yerlerin turları planlamaktadır (Battour ve İsmail, 2015; Sandıkcı vd. 2017).

Sonuç

Helal turizm kavramı olarak son senelerde tüm Dünya’da ve Türkiye’de oldukça ilgi duyulan ve araştırılan bir araştırma konusu olarak görülmektedir. Dünyada İslam dinine tabi Müslüman halkın sayısının hızlı artması ve Müslümanların artan satın alma güçleri ile beraber, turizm ve seyahat sektöründeki yerleri de değişiklik göstermeye başlamış ve bu değişiklikler turizm sektörünü çok önem veren ülkelerinin dikkatini çekmiştir. Turizm kuruluşları bu değişikliği göz önünde bulundurarak İslam dinine tabi Müslüman turistlere helal otel, helal içecek ve yiyecek, helal ulaşım, helal finans, helal eğlence ve helal seyahat acenteleri sunmaktadırlar. Dünyanın genelinde birçok Müslüman ibadet, iş, eğitim, bilgi alma, keşfetme, sağlık, kültür, dinlenme ve eğlenme gibi birçok hedeflerle seyahat ve gezi etmektedirler. Seyahatlerini İslami ilkeler ve kaideler göre gerçekleştirmek istemektedirler. Son senelerde Malezya’nın uyguladığı turizm yatırımları, siyasetleri ve finansları ile helal turizm piyasasında en büyük hisse sahip olan ülke durumuna gelmiştir. Malezya birinci, Türkiye ikinci, Birleşik Arap Emirlikleri üçüncü, Singapur dördüncü ve Rusya beşinci sırada gelmektedir.

İslam dininin en önemli iki kaynakları olarak Kuran-ı Kerimi ve Hazreti Muhammed (S.A.V)'in hadislerini referans olarak kullanarak Helal turizm kavramını tanımlanmıştır. İslam dinin teşvik ettiği gezinin ve seyahatin ilk adımlarından son adımlara kadar uyulması gereken kaideler ve tavsiyeleri de ihtiva etmektedir. Helal tanımında bulunan dini kaidelere aykırı bulunmayan, yasaklanmamış olan, haram olmayan ifadelerin turizm tanımı ile beraber düşünülmesi ile helal turizm tanımlamalarına ulaşılabilir. Helal turizm hizmeti takdim eden kurumların, işletmelerin ve kuruluşların karlarını helal yöntemlerle tahsil etmeleri, faize başvurmamaları, istihdam ettikleri elamanın emeklerinin karşılığını vermeleri, alışverişlerini İslam dinin esas ve kaidelere uygun şekilde gerçekleştirmelidirler.

Müslüman turistler helal yiyecek ve alkol içermeyen içecek, havuz ve Selus Per Aqua “Su ile Gelen Sağlık” etkinliklerinin bayan ve baylar için ayrı olması, lokantalar da aile bölümleri ve namaz odaların bulunması, lavaboların, banyoların ve odaların kibleye bakmaması, kumarhane ve gece kulübü olmaması gibi bütün aktivite ve imkânların İslami kaideler çerçevesinde olması istemektedirler. Helal seyahat acenteleri çoğunlukla helal hizmet sunan lokantalar tercih etmektedir. Tur planlamaları yapılırken Müslümanların namaz saatlerine göre ayarlamaktadır. Cami turlar ve İslami eski ve tarihi yerlerin turları planlamakta ve İslam dinine tabi Müslüman rehberlerle çalışmayı tercih etmektedirler. Helal turizmle hem yerli turistlerden tahsil edilecek kazancın artması hem de diğer Müslüman ülkelerden gelecek ilgi ve talepler de göz önünde bulundurarak ülke olarak, kurumlar, işletmeler ve kuruluşlar bazında gelişmiş, büyük ve yeni bir turizm pazarının elde edilmesi beklenmektedir. Çoğu araştırmacının önem verdiği kısım ise, İslam dininde helâl dairede ürün tüketimi için ürünün sadece içeriği değil tüm süreçlerinin de helâl olması gerektiği kısmıdır. Yani; Helâl anlayışı içerisinde tatil yapmak isteyen birey için helâl konseptli otel işletmelerinde kalması yeterli değildir. İslam'ın emrettiği, helâl olarak izin verdiği bir turizm anlayışı ancak turizmin tüm bileşenlerinde İslami hassasiyet gösterilerek yapılmalıdır.

Kaynakça

- Aktaş, C. (2005). Türkiyenin Turizm Gelirlerini Etkileyen Değişkenler İçin Uygun Regresyon Denklemlerinin Belirlenmesi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 6 (2), 163.
- Albayrak, A. (2013). Kış Turizmi Turistlerin Seyahat Motivasyonları, 14. *Ulusal Turizm Kongresi*, Kayseri: Detay Yayıncılık.
- Arpacı, Ö. Batman, O. (2015). Helal Konseptli Otel İşletmelerinin Yüksek ve Düşük Sezonda Algılanan Hizmet Kalitesinin Müşteri

- Sadakati ve Müşteri Değeri Üzerine Etkisi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 12 (3), 73.
- Arpacı, Ö., Uğurlu, K. ve Batman, O. (2015). Helal Konseptli İşletmelerine Yönelik Yapılan Müşteri Şikayetleri Üzerine Bir araştırma. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (11), 186.
- Akyol, M. Kılınç, Ö. (2014). Internet and Halal Tourism Marketing. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (8), 171-186.
- Battour, M. Ismail, M. N. ve Battor, M. (2010). *Toward a halal tourism market*. *Tourism Analysis*, 15, 1-9.
- Batman, O. (2015). *Otel İşletmelerinin Yönetimi*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Battour, M ve İsmail, M. N. (2015). Halal tourism: concepts, practises, challenges and future. *Tourism Management Perspective*, 5, 1-5.
- Batman, O. Arpacı, Ö. (2016). *Helal Turizmin Felsefesi Teorisi Uygulaması*. Türkiye Alim Kitapları. Almanya, 22-23.
- Battour, M. Ismail, M. N. (2016). Halal Tourism: Concepts, Practises, Challenges and Future. *Tourism Management Perspectives*, 19, 150-154.
- Battour, M. Ismail, M. N. Battor, M. Awais, M. (2017). Islamic tourism: An empirical examination of travel motivation and satisfaction in Malaysia. *Current Issues in Tourism*, 20, (1),52.
- Bogan, E. Batman, O. Sarıışık, M. (2016). Helal Turizmin Kavramsal Çerçevesi ve Türkiye'deki Uygulamalar Üzerine Bir Değerlendirme, 3. *Uluslararası Turizm ve Yönetim Araştırmaları Kongresi, Bildiriler Kitabı*, Antalya.
- Collins, D. Tisdell, C. (2002). Gender and Differences in Travel Life Cycles. *Journal of Travel Research*, 133.
- Çelik, U, S. (2011). Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Burhaniyenin Alternatif Turizm Potansiyeli. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 24, 333.
- Demirkol, Ş. ve Oktay, K. (2004). *Turizm Politikalarına Alternatif Yaklaşımlar*. Birinci Baskı. Sakarya: Sakarya Kitapevi.
- Dinçer, F, İ. Bayram, G, E. (2017), İslami Bakış Açısıyla Helal Turizm. *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 34-36.
- Doğan, M. (2011). *Türkiyede İslami Turizmin Gelişim: 2002-2009*. In Political Economy, Crises and Development. İstanbul: IJOPEC Publication.
- El-Gohary, H. (2015). Halal tourism, is it really halal? *Tourism Management Perspectives*, 19,124- 130.

- El-Gohary, H. (2016). Halal Tourism, Is It Really Halal?. *Tourism Management Perspectives*, 19, 123.
- Gülbahar, O. (2009). 1990'lardan Günümüze Türkiye'de Kitle Turizminin Gelişimi ve Alternatif Yönelimler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 162.
- Henderson, J.C. (2010). Sharia-compliant Hotels. *Tourism and Hospitality Research*, 10 (3), 246-254.
- İçöz, O. (2005). *Turizm Ekonomisi*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- İslamoğlu, İ. İmamoğlu, A. ve Çavuşoğlu, G. (2014). Verçenik Yaylasının Alternatif Turizmi ve Rekreasyon Faaliyetlerinin Belirlenmesi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 2, 275.
- Jafari, J. and Scott, N. (2014). Muslim World And Its Tourisms. *Annals of Tourism Research*, 44, 8–19.
- Kızılgöl, Ö. ve Erbaykal, E. (2008). Türkiyede Turizm Gelirleri İle Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bir Nedensellik Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13 (2), 351.
- Köseoğlu, A. (2014), Helal Belgelendirme Gerekliliği, Mevlana Kalkınma Ajansı Değerlendirme Notu, <http://www.konyadayatirim.gov.tr/images/dosya/helal%20belgele nd% C4% B0rme%20gerekli% C4% B0l% C4% B0% C4% 9e% C4% B0.Pdf>, (Erişim Tarihi: 29.04.2020).
- Kuran-ı Kerim
- Mansouri, S. (2014). Role of Halal Tourism Ideology in Destination Competitiveness: A Study on Selected Hotels in Bangkok. Thailand. *International Conference on Law*, 20.
- Oflaz, M. (2015). *Turistik Ürün Çeşidi Olarak Helâl Turizm Konsepti Uygulayan Konaklama Tesislerinde Müşteri Algıları*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Olcay, A. Karacıl, G. ve Sürme, M.(2017). Helal Turizm Alanının Bibliyometrik Profili. 1. *International Halal Tourism Congress*, Alanya, 886.
- Özdemir, İ. M. (2012). *Turizmde Yeni Bir Pazar Bölümü Olarak İslami Turizm: Dindar Müslüman Turistler ve İslami Otellere Yönelik Bir Araştırma*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Özleyen, E. ve Tepeci, M. (2017). Turizm Akademisyenlerinin Türkiye'de Helâl Turizm Pazarının Gelişimine Bakış Açılı. *International Halal Tourism Congress*, Alanya, 623-624.

- Pamukçu, H.(2017), *Konaklama İşletmelerinde Helal Turizm Standardizasyonu Önerisi*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Pavlova, I. (2011). Bosnia Sees High Promise in Halal Tourism. *Business Source Complete*, 120.
- Razalli, M. R., Abdullah, S. ve Hassan, M. G. (2012). Developing a model for Islamic hotels: *evaluating opportunities and challenges*. <http://www.ipedr.com/vol42/018-ICKCS2012-K10008.pdf>, (Erişim Tarihi: 29.04. 2020.)
- Riaz, N. M. (2007). Halal Production fort he Cereal Industry and the Halal Certification Process. *Cereal Foods World*, 52 (4), 192-195.
- Rosenburg, P. ve Choufany, H.M. (2009). *Spiritual lodging the sharia complicant hotel concept*. *HVS Global Hospitality Services Dubai*, <https://www.hvs.com/content/2856.pdf>, (Erişim Tarihi: 29.04.2020)
- Samori, Z. Sallah, M, Z, N. Khalid, M, M.. (2016), Current Trends On Halal Tourism: Cases On Selected Asian Countries. *Tourism Management Perspectives*, 19, 133.
- Sandıkçı, M. Çağlar, A. ve Güzel, C. (2017). Otellerde Konaklayan Turistlerin Helâl Hizmet Veren (Muhafazakâr) Otel Algıları Üzerine Bir Araştırma. 1. *International Halal Tourism Congress, Alanya*, 564-565.
- Saripek, S. (2018). *Helal Belgeli Otellerde İş görenlerin Yetkinlik İnançları Ve Performansları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmış Yüksek Lisan Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya
- Shakiry, A. (2006). Religious Tourism: The pivot of tourism between Islamic countries and the attraction of Muslims world-wide. *Islamic Tourism Prospects*: www.islamictourim.com/Articles/articles.php?issue=34 ET: 29. 04. 2020.
- Tekbaş, M. Ş. (2013). İslami Finans İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği. *Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Notları- 1 Mayıs*.
- Tekin, Ö.A. (2013). İslami turizm: Dünyadaki ve Türkiye’deki genel durum üzerine bir inceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 29 (7),750.
- Tekin, Ö. A. (2014). İslami Turizm: Dünyadaki ve Türkiyedeki Genel Durum Üzerine Bir İnceleme, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (29), 750-769.
- Terzi, H. ve Altunışık, R. (2016). Müslüman Tüketicilerin İsraf Kavramına Bakışı, Katar ve Endonezya Ölçeğinde Kültürlerarası

Bir Mukayese, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 86-103.

Walter H. (2005). *Din, Toplum ve Kültür*. A. Coşkun (çev.). İz Yayıncılık.

Zulkifli, W. Rahman, S. Awang, K. and Man, Y. (2011a). Developing The Framework For Halal Friendly Tourism in Malaysia. *International Business Management*, 5, (6), 298.

<http://www.enfal.de/hadisler/niyyet.htm> (Erişim Tarihi; 8/11/2019)

<https://www.islamveihsan.com/supheli-seyler-ve-haramlar.html>(Erişim Tarihi: 13/11/2019)

<https://sorularlaislamiyet.com/ameller-niyetlere-goredir-hadisini-nasil-anlamaliyiz> (Erişim Tarihi: 8/11/2019)